

Tyttöruumiillisuuden askelia ja menetelmällisiä kokeiluja

Heta Mulari & Myry Voipio

Maybe this is where a new kind of adventure starts.
(McRobbie 1981, 5.)

Angela McRobbie määritteli vuonna 1981 feminismin tyttöjä voimauttavaksi seikkailuksi kirjassa *Feminism for Girls: An Adventure Story*. Tässä Trisha McCaben kanssa toimitetussa teoksessa joukko kirjoittajia tarkasteli tyttöyttä muassa mediassa ja koulussa, sekä pohti feministisen tyttöyden merkityksiä.

McRobbien teoretisoinnit muodostivat ponnahduslautan myös pohjoismaisen, alkuaan erityisesti sosiologisesta nuorisotutkimuksesta sekä kirjallisuudentutkimuksesta ponnistaneen tyttö-tutkimuksen synnylle 1980- ja 1990-lukujen taitteessa (Ojanen 2008). McRobbien perintönä tyttö-tutkimukseen juurtui vähintäänkin implisiittinen tavoite voimauttaa tyttöjä, kritisoida mediarepresentaatioita ja tarjota tytöille kannustavia esimerkkejä feministisesta tyttöydestä ja tyttökulttuurista. Nykyisessä tyttö-tutkimuksessa McRobbien kriittisiä teoretisointeja feminismistä, mediasta ja postfeminismistä¹ siteerataan edelleen tiheästi eri tutkimuskentillä, tosin kontekstualisoiden ja kriittisellä etäisyydellä. Vaikka McRobbien kritiikin keskeinen ulottuvuus kaupallisen mediakulttuurin yksioikoisista sekä keskiluokkaista, valkoista ja heteroseksuaalista normia toistavista tyttöahmoista on varsin relevantti (McRobbie 2009), se jättää helposti huomiotta tyttöjen omat näkemykset ja vastakarvaan tehtävät luennat. Tutkija määrätty implisiit-

tisesti taisteluasemaan tietynlaisten nuorten feminiinisyksien kanssa (ks. Lähteenmaa 2002). Kritiikistä ja paikantumisesta huolimatta McRobbien perintö elää erityisesti pohdinnoissa tutkijan paikasta feministisen tyttö-tutkimuksen kentällä.

Monitieteinen tyttö-tutkimus on kiinnostunut tutkimaan tyttöjä ja tyttöyttä moniäänisesti. Viime vuosina erityisesti humanistisessa ja sosiologisyhteiskunnallisessa tyttö-tutkimuksessa on keskusteltu tytöistä ja tyttöydestä suhteessa sosiaaliseen muutokseen, sukupuolten väliseen tasa-arvoon, feminismiin, postfeminismiin sekä seksuaalisuuteen ja seksuaalisuuteen. Tyttöyden ja nuoren feminiinisuuden pohtiminen kiinnostaa myös sukupuolentutkimuksessa jatkuvasti enemmän, mistä yhtenä esimerkkinä voi mainita Sara Ahmedin tuoreet teoretisoinnit tytöttämisestä ja tytöksi julistamisesta, johon liittyy säädellyn ja ruumiillisen, normatiivisen feminiinisuuden siteeraminen (Ahmed 2017, 63–71). Tytöistä on tullut ”hypernäkyviä” populaarikulttuurissa (Handyside & Taylor-Jones 2016, 1), ja erityisesti pohjoismaisen tyttö-tutkimuksen piirissä taide ja kirjallisuus ovat avanneet uusia reittejä myös tyttö-tutkimuksen teoreettiseen pohdintaan (Österlund, Söderberg & Formark 2013, 11–14). Tähän saakka tutkimattomat tyttöyden kokemukset, kuten alkuperäiskansojen tyttöydet ja paikallisesti erityiset tyttöydet, ovat nousemassa tärkeäksi osaksi tyttö-tutkimuksen kenttää.²

1 Aiheesta tarkemmin ks. esim. Budgeon 2011; Gill & Scharff 2011.

2 Ks. esim. Formark, Mulari & Voipio 2017; Lindquist, Wuttunee & Flicker 2016; Mitchell & Rentschler 2016; Zdravomyslova & Iarskaia-Smirnova 2015.

TYTTÖYDEN RAJOJA PIIRTÄMÄSSÄ

Tämän tyttötutkimuksen teemanumeron kantaviksi teemoiksi valikoituivat tyttöruumiillisuus sekä tieteen ja taiteen välinen vuoropuhelu. Halusimme pohtia, kuinka nykytyttöjen arkipäivässä, erilaisissa tyttökulttuureissa ja tyttöyden representaatioissa ruumiillisuus on vuoroin sopeutuvaa ja kapinallista, normeja mukailevaa sekä vuoroin niitä radikaalein tavoin venyttävää. Ruotsissa kriittisen feminiinisyden tutkimuksen piirissä ruumiillisuuteen ja materiaalisuuteen kietoutuvaa tutkimusnäkökulmaa on ulotettu siihen, kuinka (nuori) feminiinisyys voidaan ymmärtää kaksinaapaista sukupuolijärjestelmää haastavana, poliittisena ja ruumiillisena mullistuksena, *gurleskeina* olemisen tapoina (Dahl 2014; 2005; Österholm 2012). Esimerkiksi Maria Margareta Österholm (2012, 100–101) on kirjoittanut feministisen kirjallisuuden gurleskeista juonteista ja hahmoista, joilla hän viittaa ”tyttöyden väärinymmärtämiseen huumorin keinoin” ja sukupuolisuuden kaksinaapaisten normien venyttämiseen.

Tyttötutkimuksen teoreettisessa ja metodologisessa kentässä tytön, tyttöyden ja sukupuolen käsitteet mielletään liikkeessä olevina, performatiivisina, historiallisina ja neuvoteltavina, mutta silti yhteenkietoutuneina materiaallisen todellisuuden kanssa (esim. Driscoll 2002, 7–8; Ojanen 2011, 11–12). Kysymyksenasetteluissa tarkastellaan esimerkiksi erilaisten medioiden representaatioita, normeja, valtaa sekä yhteiskunnallista sukupuolijärjestystä. Teemanumeron tekstit keskittyvät kukin osaltaan kriittisesti tarkastelemaan, kuinka yhteiskunnan rakenteet muuntuvat tyttöruumiillisuutta tuottaviksi ja muokkaaviksi, valtaan sitoutuviiksi teoiksi (vrt. Gill & Scharff 2011). Teksteissä pohditaan myös, millä tavoin tyttötutkimuksen kautta voi pureutua kysymyksiin sukupuolen moninaisuudesta ja liikkuvuudesta.

Lähestymme McRobbien peräänkuuluttamaa seikkailua erityisesti tieteen ja taiteen välisten rajapintojen haastamisen ja venyttämisen kautta. Numeron tekemiseen ovat osallistuneet niin tutkijat kuin sarjakuvataiteilijat. Erityisesti Myry Voipion lukiössä sekä Karoliina Sjö’n puheenvuorossa pohditaan ja kokeillaan, kuinka taiteeseen sitoutuvia menetelmiä ja kertomisen tapoja voidaan hyödyntää tutkimuksessa. Kuten Sjö toteaa, kiinnostus

tieteen ja taiteen välisiin dialogeihin ja niiden vaikuttavuuteen on kasvanut sekä akateemisessa maailmassa että taiteen eri kentillä. Uudenlaisiin menetelmiin heittäytyminen merkitsee kurkottamista kohti tuntematonta: prosesseja, joissa tutkimus tuottaa myös tutkijansa erityisen vahvasti ruumiillisena toimijana.

Seikkailua jatkavat feministiset, tyttöjä ja ruumiillisuutta eri tavoin ja tyylein käsittelevät sarjakuvat ja tyttötaideteokset. Mukana on Pii Anttonen, Aiju Salmisen ja Myry Voipion tätä numeroa varten tekemät tyttösarjakuvat sekä Anna Vuorisen ja Katja Tukiaisen tyttötäidettä. Vuorisen tyttöfantasia sitoutuu kysymyksiin tyttöjen ja naisten ruumiin esityksistä ja Tukiaisen teos kutsuu mukaan tyttöjen ja tyttöyden maailmaan. Anttonen tarkastelee tyttöyttä, ruumiillisuutta ja työttämistä transnäkökulmasta, Salminen todentaa ja ironisoi tyttöjen ja naisten vartaloihanteita ja Voipio nostaa esiin tyttöyden eri puolia. Numeron feministiset sarjakuvat ovat osaltaan kurotus kohti tieteen ja taiteen risteymiä. Sarjakuvataiteen ja tieteen ja taiteen rajapinnoilla kulkeemisella haluamme osoittaa, että valtarakenteiden purkamisen ja normien näkyväksi tekeminen on mahdollista niin tieteen, taiteen kuin niiden yhdistelmienkin keinoin.

TYTÖT YHTEISKUNNASSA JA KULTTUURISSA

Teemanumeron avaa Mari Käyhkön artikkeli, joka seuraa suomalaisen tyttötutkimuksen sosiologista perinnettä ja samalla haastaa sen painottumista kaupunkilaistyttöyteen ja urbaaneihin tyttökulttuureihin. Artikkelitarkastelee yhdeksäsluokkalaista tyttöjä ja heidän kokemuksiaan elämästä syrjäseuduilla. Näille tytöille palveluiden kaventaminen ja kaupungistuminen merkitsee suoria, ruumiillisia vaikutuksia paikkaan sijoittumiseen ja sen kanssa elämiseen – ja paikasta lähtemiseen. Artikkelit tuo näkyväksi sen, kuinka syrjäseutujen arki on vahvasti sukupuolittunutta ja ikään sitoutuvaa: erityisesti tyttöjen suunta on syrjäseuduilta keskuksiin, mikä on havaittu myös kansainvälisissä tutkimuksissa (esim. Donkersloot 2012; Haugen & Villa 2006).

Tyttökirjallisuuden ja kirjallisuuden tyttörepresentaatioiden tutkimus on ollut keskeinen

tutkimussuuntaus pohjoismaisessa tyttötutkimuksessa 1980-luvulta saakka. Riikka Lauttamus ja Sanna Karkulehto käsittelevät artikkelissaan sukupuoli-järjestystä murtavaa vahvaa tyttöyttä suomalaisessa nykytyttökirjallisuudessa. Kohdeteokset ovat Siiri Enorannan *Surunhauras, lasinterävä* (2015) sekä Maria Turtschaninoffin *Anaché: Myter från akkade* (2012). Kirjoittajat keskittyvät heteronormatiivisuutta vastustavan tyttöyden representaatioihin tyttökirjallisuudentutkimuksen ja performatiivisen tyttötutkimuksen kautta. Tyttökirjallisuudessa on pitkään ollut näkyvissä vahvan tyttöyden lajikonventio. Artikkelit esittää, että tätä normia käytetään kohdeteoksissa kompensoimaan päähenkilötyttöjen heteronormeja kyseenalaistavaa seksuaalisuutta, mihin puredutaan intersektionaaliin eroihin kytkettyyn kompensaaion käsitteen avulla.

Leena-Maija Rossi analysoi artikkelissaan *Gilmoren tytöt* -televisiosarjan jatko-osaa *A Year in Life*, joka julkaistiin Netflix-palvelussa loppuvuodesta 2016. Tarkastelun keskiöön nousevat lisääntyminen, vakiintuneen heteroparisuhteen solmiminen sekä luokan ja työn vakiintumisen ja vakiintumattomuuden välinen ristiveto sarjan päähenkilöiden elämässä. Rossi tarkastelee queer-näkökulmasta seksuaalisuuden ja sen normatiivisuuden tai epänormatiivisuuden muutoksia ajan kuluessa. Tyttöyden ja feminiinisuuden kysymyksiin kytkeytyvät lisäksi tahto, uhmakkuus ja epäonnistuminen, joita Rossi analysoi suhteessa sukupolvieroon sekä aikuisiin ”tyttöihin” kohdistettuihin normeihin ja odotuksiin.

ELÄMÄÄ PÄIVÄKIRJOISSA, MEEMEISSÄ JA FIKTIOSSA

Teemanumeron puheenvuoroteksteissä pureudutaan digitaalisen ja materiaalisen sekä tieteen ja taiteen välisiin neuvotteluihin. Karoliina Sjö käsittelee puheenvuorossaan tieteen ja taiteen välisen dialogin muodostamaa metodia suhteessa itsestä kertomisen tapoihin sekä mahdollisuuksiin luoda uudenlaisia eettisiä tapoja muistaa ja kertoa. Sjö lähestyy tutkimusaineistoaan, Kirsti Teräsvuoren 1910-luvulta 1980-luvulle kirjoittamia päiväkirjoja, naisten ja tyttöjen kirjoittamisen historian sekä omaelämäkerrallisuuden ja itsensä kertomisen näkökulmista,

ja yhdistää spoken word -runouden historiantutkimukseen.

Tyttöruumiillisuus on myös digitaalista, kuten Kia Andell osoittaa. Andell tarkastelee pro gradu -tutkielmaansa pohjautuvassa puheenvuorotekstissään, kuinka tytöt tuottavat aktiivisesti sukupuolitettun ruumiin esittämisen normeja internetmeemin välityksellä. Puheenvuoro keskittyy Hey Girls Did You Know (HG DYK) -internetilmiöön, jossa tytöt kommentoivat toistensa pukeutumista tai meikkaustyyliliä valokuvaa ja tekstiä yhdistävän kuvasarjan välityksellä.

Myry Voipion lektio esittelee suomalaisen tyttökirjallisuuden kehitystä vuodesta 1889 vuoteen 2011. Voipio avaa tekstin ja piirtämiensä (tyttö)kuvien kautta aikaikkunoita tyttökirjallisuuteen, lajin piirteisiin sekä teosten tyttöihin ja heidän mahdollisuuksiinsa toimia yhteiskunnassa. Kuvituksen ja kielen yhteistyöllä Voipion lektio pyrkii kohti tieteellisen ja kaunokirjallisuuttaiteellisen ilmaisun yhdistämistä, jossa hyödynnetään tyttökirjallisuuden tyttöjen usein iloista, leikkilistä ja toisinaan satiiris-parodistakin ääntä.

Teemanumeron kirja-arviot tarjoavat monipuolisen katsauksen pohdintoihin iästä, sukupuolesta, paikasta ja ruumiillisuudesta. Karla Malm nostaa esiin erilaiset paikan politiikat arviossaan monitieteisestä artikkelikokoelmasta *Girldom and the Politics of Place* (toim. Claudia Mitchell & Carrie Rentschler 2015). Malm painottaa erityisesti tyttöjen omaehtoisia digitaalisia ja virtuaalisia paikkoja ja tiloja, joihin kohdistuu usein yhteiskunnallista huolipuhetta ja rajoitusta. Lotta Palmgrenin arviossa Hannele Harjusen kirjasta *Neoliberal Bodies and the Gendered Fat Body* (2017) painottuu kontrolli ja muovaaminen, joka kohdistuu sukupuolistuneeseen ruumiiseen uusliberalistisessa järjestyksessä. Anna Elomäen ja Hanna Ylöstalon arvio teoksesta *Hoivan arvoiset. Vaiva yhteiskunnan ytimessä* (Hoppania ym. 2016) nostaa esiin vaivaisuuden ja hoivan merkitykset nyky-yhteiskunnassa, sekä tutkimuksen merkityksen näiden teemojen esiinnostajana ja kriittisenä yhteiskunnallisena vaikuttajana.

Numeron päättää viimeiseltä sivulta paljastuva Katja Tukiaisen teos ”Keep calm be a GIRL”, joka on osa Tukiaisen *Katja's Sassy Sayings, part 5* -teossarjaa (2017). Tukiainen on Suomen johtavia ja legitimoivi-

tuneimpia tyttötaiteen tekijöitä. Teoksissaan hän tarkastelee usein tyttöyttä ja tyttönä olemisen tapoja, rajoja ja normeja ja niiden ylittämistä hyödyntämällä tyttötutkimuksellekin keskeisiä kysymyksiä tytöistä, ruumiin tuottamisesta, performanssista, emansipaatiosta, feminiinisyydestä ja vallasta. Tämän käsissäsi olevan tyttötutkimuksen teema-

numeron tieteellinen, taiteellinen, kaunokirjallinen ja näiden rajapinnoilla liikkuva sisältö kaikkienensa etsii vastauksia kysymykseen: mitä kaikkea on olla tyttö?

*Helsingissä 27.9.2017,
Heta Mulari ja Myry Voipio*

KIRJALLISUUS

- Ahmed, Sara (2017) *Living a Feminist Life*. Durham & London: Duke University Press.
- Budgeon, Shelley (2011) The Contradictions of Successful Femininity: Third-Wave Feminism, Postfeminism and "New" Femininities. Teoksessa Gill, Rosalind & Scharff, Christina (toim.) *New Femininities: Postfeminism, Neoliberalism and Subjectivity*. New York: Palgrave Macmillan, 279–292.
- Dahl, Ulrika (2014) *Skamgrepp: Femme-inistiska essäer*. Stockholm: Leopard förlag.
- (2005) Scener ur ett äktenskap. Jämställdhet och heteronormativitet. Teoksessa Kulick, Don (toim.) *Queersverige*. Stockholm: Natur och Kultur, 48–71.
- Donkersloot, Rachel (2012) Gendered and Generational Experiences of Place and Power in the Rural Irish Landscape. *Gender, Place and Culture* 19:5, 578–599.
- Driscoll, Catherine (2002) *Girls: Feminine Adolescence in Popular Culture and Cultural Theory*. New York: Columbia University Press.
- Formark, Bodil, Mulari, Heta & Voipio, Myry (toim.) (2017) *Nordic Girlhoods: New Perspectives and Outlooks*. New York & London: Palgrave MacMillan. Painossa.
- Gill, Rosalind & Scharff, Christina (2011) Introduction. Teoksessa Gill, Rosalind & Scharff, Christina (toim.) *New Femininities: Postfeminism, Neoliberalism and Subjectivity*. London: Palgrave Macmillan, 1–17.
- Handyside, Fiona & Taylor-Jones, Kate (toim.) (2016) *International Cinema and the Girl. Local Issues, Transnational Contexts*. New York: Palgrave Macmillan.
- Haugen, Marit S. & Villa, Mariann (2006) Rural Idylls or Boring Places? Teoksessa Bock, Bettina & Shortall, Sally (toim.) *Rural Gender Relations: Issues and Case Studies*. Oxfordshire: CABI International, 181–195.
- Lindquist, Kirsten, Wuttunee, Kari-dawn & Flicker, Sarah (2016) Speaking Our Truths, Building Our Strengths. Shaping Indigenous Girlhood Studies. *Girlhood Studies: An Interdisciplinary Journal* 9:2, 3–9. doi: 10.3167/ghs.2016.090202.
- Lähteenmaa, Jaana (2002) Tyttöjä pelastamassa: mistä ja miksi. Teoksessa Aaltonen, Sanna & Honkatukia, Päivi (toim.) *Tulkintoja tytöistä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 271–286.
- McRobbie, Angela & McCabe, Trisha (1981) Introduction. Teoksessa McRobbie, Angela & McCabe, Trisha (toim.) *Feminism for Girls: An Adventure Story*. London: Routledge & Kegan Paul, 1–24.
- McRobbie, Angela (2009) *The Aftermath of Feminism. Gender, Culture and Social Change*. London: Sage.
- Mitchell, Claudia & Rentschler, Carrie (toim.) (2016) *Girlhood and the Politics of Place*. New York & Oxford: Berghahn Books.
- Ojanen, Karoliina (2011) Katsaus tyttötutkimuksen historiaan ja keskusteluihin. Teoksessa Ojanen, Karoliina, Mulari, Heta & Aaltonen, Sanna (toim.) *Entäs tytöt. Johdatus tyttötutkimukseen*. Tampere: Vastapaino, 9–43.
- (2008) Tyttötutkimuksen tytöt: keskusteluja tyttöyden moninaisuudesta ja tyttöjen vallasta. *Elore* 15:1, 1–17. http://www.elore.fi/arkisto/1_08/oja_b_1_08.pdf (haettu 25.9.2017).
- Zdravomysolva, Olga & Iarskaia-Smirnova, Elena (2015) Special Issue: Girlhood Studies in Post-Socialist Times. *Girlhood Studies: An Interdisciplinary Journal* 8:1, 3–9.
- Österholm, Maria Margareta (2012) *Ett flicklaboratorium i valda bitar: Skeva flickor i svenskspråkig prosa från 1980 till 2005*. Stockholm: Rosenlarv förlag.
- Österlund, Mia, Söderberg, Eva & Formark, Bodil (2013) Litteratur och konst som flickforskningens teoretiska språngbräda. Teoksessa Österlund, Mia, Söderberg, Eva & Formark, Bodil (toim.) *Flicktion. Perspektiv på flickan i fiktionen*. Malmö: Universus Academic Press, 11–25.